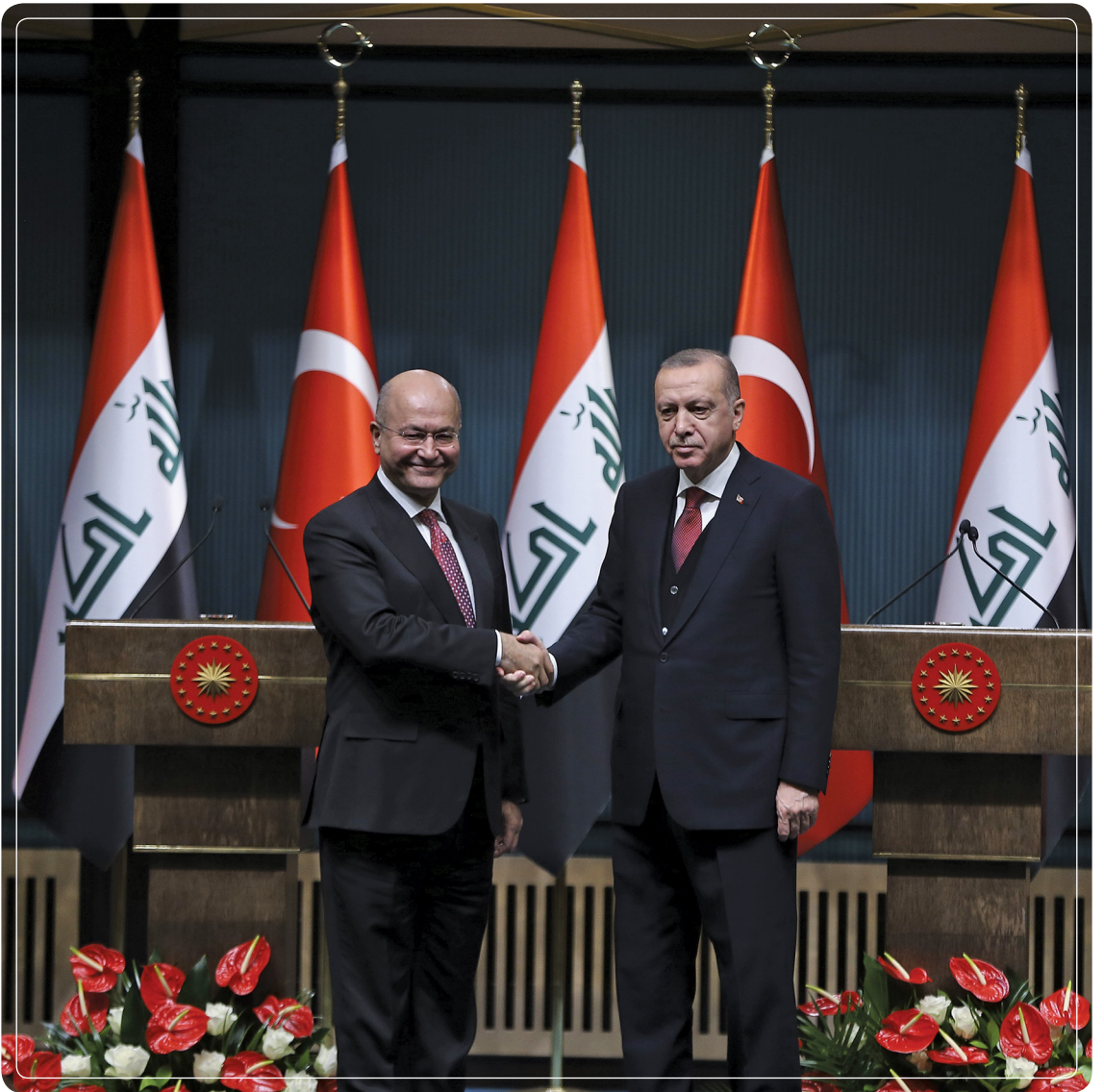

OVAKÖY SINIR KAPISI KAPSAMINDA TÜRKİYE-IRAK İLİŞKİLERİ

FATİH MUSLU

SETA | ANALİZ

OCAK 2019 · SAYI 264

OVAKÖY SINIR KAPISI KAPSAMINDA TÜRKİYE-IRAK İLİŞKİLERİ

FATİH MUSLU

COPYRIGHT © 2019

Bu yayının tüm hakları SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Uygulama: Erkan Söğüt

Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE

Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90

www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43

Eyüpsultan İstanbul TÜRKİYE

Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 1106

Washington D.C., 20036 USA

Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099

www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Kahire

21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen Flat No: 19 Cairo EGYPT

Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985 | @setakahire

SETA | Berlin

Französische Straße 12, 10117 Berlin GERMANY

Tel: +49 30 20188466

İÇİNDEKİLER

ÖZET	7
GİRİŞ	8
TÜRKİYE-IRAK İKİLİ TİCARİ İLİŞKİLERİ	9
OVAKÖY PROJESİNİN TÜRKİYE-IRAK İLİŞKİLERİNE ETKİSİ	13
SİNCAR BÖLGESİ VE PKK	18
SONUÇ	21

YAZAR HAKKINDA

Fatih Muslu

Amerika Birleşik Devletleri Cincinnati Üniversitesi Siyaset Bilimi Programı'nda yüksek lisans eğitimini tamamladı. Doktora eğitimine İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde devam etmektedir.

ÖZET

Bu analizde açılması gündemde olan Ovaköy sınır kapısının Türkiye-İrak ilişkilerine ve Türkiye'nin bölgesel güvenliğine olan etkisi değerlendirilmektedir.

Bu analizde açılması gündemde olan Ovaköy sınır kapısının Türkiye-İrak ilişkilerine ve Türkiye'nin bölgesel güvenliğine olan etkisi değerlendirilmektedir. Ovaköy sınır kapısı projesi yeni olmamakla birlikte yakın zamanda tekrardan gündeme gelmiştir. Birçok yetkili sınır kapısı projesini dillendirerek en kısa zamanda çalışmalara başlanması gerektiğini belirtmektedir. Ovaköy projesinin gerçekleşmesi durumunda Ankara-Bağdat ilişkileri birçok açıdan etkilenecektir. Ekonomik açıdan Habur üzerinden sürdürülen ticaret genişleme imkanı yakalayacak ve iki ülke doğrudan bir hatla birbirine bağlanacaktır. Habur Sınır Kapısı'na alternatif oluşturulması hem taşıma maliyetlerini azaltırken hem de ikili ticarete Irak Merkezi Hükümetinin bölgedeki kontrolünün artmasının yolunu açacaktır. Projenin siyasal anlamda da yansımaları olacaktır. Bu süreç Türkiye'nin Irak Merkezi Hükümetiyle olan ilişkilerinin yanında Türkiye-İrak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) ilişkilerini de etkileyecektir. Benzer şekilde Bağdat-Erbil ilişkilerinin de bu durumdan etkilenmesini beklemek gerekir. Ovaköy'den Bağdat'a uzanan güvenli bir hattın oluşması bölgede Merkezi Hükümetin kontrolünü artırırken Türkiye'nin bölgede etkin olabilmesinin yolunu da açabilecektir. Bu durum Türkiye-İKBY ilişkilerinde yeni bir boyut olarak değerlendirilebilir. Irak içi siyaset dengeleri açısından bakıldığında Bağdat yönetimi Türkiye'yle kuracağı doğrudan ilişki sayesinde İKBY karşısındaki pozisyonunu güçlendirebilecektir. Son olarak Türkiye-İrak ilişkilerinin istikrar kazanması uzun vadede Sincar bölgesinde konuşlanan PKK'yla mücadelede yeni bir başlangıç noktası oluşturabilecektir.

GİRİŞ

Ovaköy, Habur Sınır Kapısı'na yakın mesafede; Türkiye, Irak ve Suriye sınırlarının birleştiği noktada stratejik öneme sahip bir bölgede yer almaktadır. Ovaköy'ün karşı tarafı olan Fişhabur bölgesi ise IKBY sınırları içerisinde. Türkiye uzun süredir Ovaköy üzerinden Irak'a açılan yeni bir sınır kapısını gündeme getirmekte ve bu konuda Irak Merkezi Hükümeti ile temaslarını sürdürmektedir.¹ Ovaköy projesinin gerçekleş-

Kaynak: "Türkiye'den Irak Ticareti için Yeni Sınır Kapısı Hamlesi!", *Takvim*, 11 Ekim 2017.

1. "Bağdat Büyükelçisi Fatih Yıldız: Ovaköy Sınır Kapısı için Teknik Heyet Ziyaretleri Başlayacak", TRT Haber, 2 Nisan 2018.

mesi durumunda Türkiye ve Irak ekonomik ve ticari anlamda doğrudan bir hat üzerinden ilişki kurma fırsatı yakalayacaktır. Öngörülen güzergah Ovaköy-Fişhabur-Telafer-Musul üzerinden Bağdat ve güneydeki Basra'ya kadar uzanmaktadır. Bu durum iki ülke ticaretini IKBY'ye açılan Habur'a mahkum etmekten kurtarıken Irak ve Türkiye'ye birbirleri karşısında esnek bir pozisyon alma imkanı sağlayacaktır.

Projenin siyasi anlamda da sonuçlar üretmesini beklemek gerekir. Öncelikli olarak Irak Merkezi Hükümeti, IKBY karşısında daha etkin bir pozisyon elde etme imkanı yakalayacaktır. 25 Eylül 2017 IKBY referandumundan sonra bu durum karşılıklı ilişkiler açısından oldukça önem kazanmıştır. İlave olarak öngörülen hat boyunca sağlanacak güvenlikle beraber Merkezi Hükümetin iktidar alanı genişleyecek ve siyasi anlamda Bağdat'ın ülke içerisindeki pozisyonu güçlenecektir. DEAŞ'ın uyuyan hücrelerini ve çeşitli Haşdi Şabi (Halk Seferberlik Güçleri) gruplarını barındıran Musul ve Telafer bölgesinin güvenliğini Bağdat sağlamak zorundadır. Aksi takdirde proje hayata geçse bile asayiş sorunları ortaya çıkabilecektir. Türkiye açısından bakıldığında bölgede güvenli bir hattın oluşturulması Türkiye'nin güney sınırlarının güvenliği açısından olumlu gelişmelere kapı aralayacaktır. Türkiye, Irak Merkezi Hükümetinin bölgenin kontrolünü sağlamasıyla Sincar bölgesinde konuşlanan PKK'yla mücadelede önemli adımlar atma fırsatı yakalayabilecektir. Bölgedeki siyasi güç boşluğundan beslenen PKK varlığıyla mücadelede önemli bir başlangıç olabilecektir. Kandil ve Kuzey Suriye arasında köprübaşı olarak nitelendirilebilecek Sincar bölgesinin kontrolü Türkiye'nin uzun vadeli terörle mücadele planında vazgeçilmez bir şans sunacaktır.

Bu analiz üç bölümden oluşmaktadır: Takip eden ilk bölümde Türkiye-İrak ticari ilişkileri değerlendirilecektir. Hangi faktörlerin ikili ticareti

etkilediği üzerinde durulacaktır. İkinci bölümde açılması planlanan Ovaköy sınır kapısının Türkiye-İrak ilişkilerine hem ekonomik katkısı hem de bölge güvenliği açısından etkisi tartışılacaktır. Son bölümde ise Türkiye, Sincar ve PKK ekseninde Türkiye'nin güvenliği açısından bir değerlendirme yapılacaktır.

TÜRKİYE-IRAK İKİLİ TİCARİ İLİŞKİLERİ

İrak, ticari ve ekonomik ilişkiler bakımından Türkiye için en önde gelen ülkelerden biridir. Son yıllara bakıldığında iki ülke arasında artan yoğunlukta bir ticari ilişkiden söz etmek mümkündür. Türkiye'nin 2005'te 2,75 milyar dolar olan ihracatı 2017 itibarıyla 9,1 milyar dolara yükselmiştir.² Aynı dönem içerisinde 66 milyon dolar olan ithalat ise 2017'ye gelindiğinde 1,5 milyar dolar seviyesine çıkmıştır.³ Görüldüğü gibi kısa bir süre içerisinde ticaret hacminde ciddi bir artış gerçekleşmiştir.⁴ Doğru planlama ve politikalarla iki ülke arasındaki potansiyel daha fazlasını da vadetmektedir. Irak'ın 2003 ABD işgaliyle başlayan ve 2010'lara kadar yoğun olarak devam eden şiddet ortamının bıraktığı izleri silmek için giriştiği yeniden yapılanma faaliyetleri iki ülkenin ilişkilerini ekonomik açıdan daha da öteye taşımak için elverişli bir ortam sunmaktadır. Gerekli adımların atılması durumunda iki ülke bu durumdan fayda sağlayacaktır.

Son yıllarda Türkiye'nin Irak'la olan ticaretini etkileyen birkaç önemli gelişme yaşanmıştır. İlk olarak DEAŞ 2014'te hem Irak hem de bölge

Kaynak: Haydar Hadi, "DEAŞ'ın Değiştirdiği Irak", Anadolu Ajansı, 22 Kasım 2017.

ülkelerinin güvenliğini tehdit ederken iki ülke arasındaki ticaret hacminin azalmasına neden olmuştur. DEAŞ'ın Musul'u ele geçirmesiyle hatta Bağdat'a kadar uzanmasıyla kara yollarının

2. "Ülkelere Göre Yıllık İhracat", TÜİK, http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=1545, (Erişim tarihi: 21 Kasım 2018).

3. "Ülkelere Göre İthalat", TÜİK, www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=625, (Erişim tarihi: 21 Kasım 2018).

4. İhrac edilen ürünlerin dağılımını görmek için bkz. "Dış Ticaret İstatistikleri", TÜİK, <https://biruni.tuik.gov.tr/disticaretapp/disticaret.zul?param1=4&param2=21&sitcrev=0&isicrev=0&sayac=5802>, (Erişim tarihi: 21 Kasım 2018).

güvenliği azalmış ve ticari faaliyetler durma noktasına gelmiştir.

DEAŞ krizi patlak vermeden önce Türk firmaları Irak'ın orta ve güney kesimlerine belirli bir güzergah üzerinden ürünlerini taşıyorlardı. Zaho'dan başlayarak Musul ve Tikrit hattı üzerinden Bağdat ve Basra'ya ulaşım gerçekleşiyordu. Haziran 2014'te Irak haritasında kendini gösteren DEAŞ terör örgütünün saldırıları ve buna mukabil Iraklı güçlerin karşı saldırılarıyla mevcut güzergahta güvenlik zafiyeti ortaya çıkmış ve ticaret Zaho, Dohuk ve Erbil üzerinden Kerkük'e oradan da Bağdat ve Basra hattına kaymıştır. Böylelikle DEAŞ'ın hakim olmaya başladığı bölgelere mal giriş-çıkışı durma noktasına gelmiştir.

Bu dönemde Türkiye'nin IKBY bölgesiyle olan ticaretinde güzergah anlamında herhangi bir değişiklik meydana gelmemiştir. Zaho, Dohuk ve Erbil hattının kullanılmasına devam edilmiştir. Sonraki dönemlerde Türkiye, Habur'dan başlayarak Zaho, Dohuk, Erbil ve Süleymaniye üzerinden Hanekin'e oradan da Bağdat ve Basra'ya ulaşımı gerçekleştirmiştir. Fakat bu hat üzerinde Irak Merkezi Hükümetinin IKBY ile yaşa-

dığı gerilimler özellikle sınır kapılarının kontrolü ve alınan gümrük vergilerindeki anlaşmazlıklar neticesinde Irak'a ihraç edilen ürünlerin lojistik maliyetleri ve süreleri artmıştır. Irak içerisinde faaliyet gösteren birçok Türk firma yaşanan siyasi çekişmelerin kendileri açısından ilave maliyet doğurduğunu ifade etmektedir. Tırlarının yol boyunca durdurulması ve gümrük noktalarında bekletilmesinden şikayetçi olmaktadır.

Türk firmaları gerek yaşanan anlaşmazlıklar neticesinde gerekse Habur Sınır Kapısı'nın yetersizliğini öne sürerek Habur üzerinden sürdürülen iki ülke ticaretine alternatif olarak yeni güzergahlar takip etmiştir. 2016 itibarıyla İran üzerinden transit geçiş yapılarak İran ve Irak Merkezi Hükümetinin kontrolündeki sınır kapıları kullanılmaya başlanmıştır. Ağrı'daki Gürbulak Sınır Kapısı üzerinden İran'a ve İran üzerinden Mehran Sınır Kapısı aracılığıyla Irak'a ulaşılmaya çalışılmıştır. Habur'dan başlayan hatta alternatif olarak düşünülen bu hat hem daha uzun hem de maliyet açısından cazip değildir.

İhracatçı firmaların yaşadığı diğer bir sorun ihraç edilen ürünlerin kalite kontrol belgelerinde yaşadıkları zorluklardır. "Sevk Öncesi İnceleme Uygulaması" (SÖİ) olarak bilinen bu süreçte Türk Standartları Enstitüsü (TSE) onaylı kalite belgeleri hem Irak Merkezi Hükümeti hem de IKBY tarafından kabul edilmemektedir. Irak Merkezi Hükümeti ve IKBY birbirinden farklı kalite belgelendirme sistemleri kullanmaktadır.⁵ Merkezi Hükümet Bureau Veritas ve TÜV Rheinland firmalarını yetkilendirmiştir.⁶ IKBY adına ise İntertek

5. "Kuzey Irak Sevk Öncesi İnceleme Uygulamasında Yeni Dönem", T.C. Ticaret Bakanlığı, https://eb.ticaret.gov.tr/portal/faces/blog/newsDetail?news_id=EK-248826&_afLoop=7571110314366327&_afWindowMode=0&_afWindowId=null&_adf.ctrl-state=47ytyayvj_1#!%40%40%3F_afWindowId%3Dnull%26_afLoop%3D7571110314366327%26news_id%3DEK-248826%26_afWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3D47ytyayvj_5, (Erişim tarihi: 25 Kasım 2018).

6. "Irak Sevk Öncesi İnceleme Uygulaması Hakkında Duyuru", T.C. Ekonomi Bakanlığı, <https://www.deik.org.tr/uploads/irak-sevk-oncesi-inceleme-uygulamasi-hakkinda-duyuru-856.pdf>, (Erişim tarihi: 26 Kasım 2018).

Test Hizmetleri A.Ş. ürünlerin belgelendirilmesinde 1 Temmuz 2017'de üç yıl süreyle yetkilendirilmiştir.⁷ Firmalar sevkiyat tutarına göre belirli bir ücret ödemek zorunda kalmaktadır. Örneğin IKBY'ye 10 bin dolar ile 60 bin dolar arasında sevkiyat yapılırsa İntertek firmasına ödenmesi gereken miktar 750 dolardır. Eğer 100 bin dolar üzerinde bir sevkiyat varsa ödenmesi gereken miktar 1.100 dolara çıkmaktadır. Bu durum Türk firmalarına gümrüklere ilave olarak ek bir maliyet doğurmaktadır. Türkiye bu durumun önüne geçmek için Irak Merkezi Hükümetiyle anlaşabilir ve ortaya çıkan maliyeti kendi firmaları lehine azaltabilir. Örneğin TSE'nin kalite belgelerinin kabulünün yanı sıra Irak'ta Türkiye'nin desteğiyle TSE muadili bir kurumun oluşması ve gerekli eğitim ve kurumsal altyapının sağlanması noktasında destek verilebilir. Ancak bundan daha önemlisi Türkiye Irak'a yönelik ticaretinde farklı otoritelere vergi ödeme zorunluluğundan kurtulmak zorundadır. Ovaköy sınır kapısı Türkiye ve Bağdat arasındaki hattı açarak bu amaca büyük katkı sunabilecektir. Erbil'i bir aracı otorite olma konumundan çıkaran siyasi sonuçlar üretecek bir adıma ihtiyaç vardır.

Türkiye-İrak ticaretini etkileyen gelişmelerden bir tanesi de petrol fiyatlarında yaşanan dalgalanmalardır. Federal bütçe gelirlerinin yüzde 85'i petrol gelirlerine dayanan Irak, petrol fiyatlarında yaşanan dalgalanmalardan etkilenmektedir.⁸ 2018'de 88 milyar dolar olan Irak bütçesinin 70 milyar doları petrol satışından elde edilen gelirlerden oluşmaktadır. 2014-2017 arasında DEAŞ petrol sahalarını ve boru hatlarını tahrip

Kaynak: "Irak Güçlerinin 'Tartışmalı Bölgelere' Yönelik Operasyonu", Anadolu Ajansı, 18 Ekim 2017.

etmiş ve dolayısıyla Irak ekonomisine ciddi zararlar vermiştir.⁹ Ülke milyarlarca doları bulan petrol gelirlerinden mahrum kalmıştır. ABD'nin İran yaptırımlarının ikinci safhasına geçmesinin ardından Irak yönetimi Kasım 2018'den itibaren Kerkük petrolünü IKBY boru hattı üzerinden Ceyhan'a göndermesiyle petrol gelirlerini artırmaya başlamıştır. Bütün kayıplara rağmen bu durum Irak ekonomisi açısından çok önemli bir gelişmedir. Kasım içerisinde Ceyhan'a gönderilen 260 bin varil petrol karşılığında 16 milyon dolar civarında bir gelir elde edilmiştir. Aynı zaman diliminde Irak, Basra üzerinden 100 milyon varil petrol ihracatı gerçekleştirmiştir.¹⁰ Bu da yaklaşık olarak 6 milyar dolara tekabül etmektedir. Kerkük üzerinden günlük 100 bin varile çıkarılması hedeflenen petrol ihracı gerçekleşirse bu durum Irak-Türkiye ticari ilişkilerine çok kısa sürede olumlu manada yansıtacaktır.

Üçüncü gelişme DEAŞ kriziyle beraber ortaya çıkan otorite boşluğundan yararlanan IKBY'nin 25

7.9 "Kuzey Irak Sevk Öncesi İnceleme Uygulamasında Yeni Dönem", T.C. Ticaret Bakanlığı, https://eb.ticaret.gov.tr/portal/faces/blog/newsDetail?news_id=EK-248826&_afLoop=7571110314366327&_afWindowMode=0&_afWinDowId=null&_adf.ctrl-state=47ytyayvj_1#!%40%40%3F_afWindowId%3Dnull%26_afLoop%3D7571110314366327%26news_id%3DEK-248826%26_afWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3D47ytyayvj_5, (Erişim tarihi: 25 Kasım 2018).

8. "Irak'ın 2018 Bütçesi Yüzde 85 Petrole Dayanıyor", Bloomberg HT, 7 Mart 2018.

9. "DEAŞ'ın Irak'taki Petrol Sektörüne Zararı Milyar Doları Buluyor", *Sabah*, 18 Mayıs 2017.

10. Aref Mohammed, "Iraq Southern Oil Exports Around 3.3 Million Bpd in November: Oil Executives", Reuters, 27 Kasım 2018.

Eylül 2017’de gerçekleştirdiği sözde referandumun Irak’taki siyasi dengeleri sarsması ve ekonomik dalgalanmalara neden olmasıdır. Referandumla beraber Erbil yönetimi Irak Anayasası’nın 140. maddesine atıfta bulunarak tartışmalı bölgelerden biri olduğunu iddia ettiği Kerkük’ün kontrolünü ele geçirmiştir.¹¹ Kerkük’ten çıkarılan petrolün geliri Merkezi Hükümetten ziyade Erbil yönetiminin tasarrufu altına girmiştir. Irak ordusu ve Haşdi Şabi milislerinin Ekim 2017’de Peşmergenin kontrolüne giren bölgeleri geri almasıyla Kerkük’ün kontrolü Bağdat’a geçmiştir. Bu tablo Mesud Barzani’nin başkanlıktan istifa etmesiyle sonuçlanırken aynı zamanda IKBY’nin hem Türkiye hem de Irak Merkezi Hükümetiyle ilişkilerini kopma noktasına getirmiştir. Bu durum karşısında Irak Merkezi Hükümeti IKBY’nin elinde bulunan sınır kapılarının kontrolünü talep etmeye başlamıştır.¹² Ancak Merkezi Hükümetin bu yöndeki talebi IKBY tarafından kabul edilemez olarak değerlendirilmektedir. IKBY kendi otonomisini sarsacak herhangi bir girişimi reddedeceğini birçok platformda dile getirmiştir. Sonuç olarak IKBY ile Merkezi Hükümetin yaşadığı siyasi ve ekonomik gerginlikler Türkiye-Irak ticaretini olumsuz yönde etkilemektedir. Örneğin Bağdat ile Erbil arasında yaşanan anlaşmazlıklar neticesinde halihazırda Irak içerisinde birden fazla gümrük tarifesi uygulanmaktadır. Bağdat’taki yönetim Erbil-Kerkük ve Süleymaniye-Kerkük yolu üzerine ilave gümrük noktaları koyarak ülkeye giren ithal ürünlere IKBY’den sonra ikinci bir gümrük vergisi uygulamaktadır. Otomatik olarak ülkede gümrük tarifeleri noktasında ikili bir yapı ortaya çıkmakta ve birçok ihracatçı firma bu durumdan olumsuz manada etkilenmektedir.

11. Tartışmalı Bölgeler: Kerkük’ün tamamı, Salahaddin’in Tuzhurmatu bölgesi, Diyala’nın Hanekin, Karatepe, Celavla ve Mendeli bölgeleri, Musul’a bağlı Mahmur, Sincar, Şeyhan ve Başika bölgeleri. ABD öncülüğünde 2005’te hazırlanan anayasada tartışmalı bölgelerin durumu 2007’de yapılacak nüfus sayımı ve referandum sonucunda belirlenecekti. Fakat bu madde günümüze kadar uygulanmadı.

12. “Bağdat ile Erbil Arasındaki Yeni Kriz: Sınır Kontrolü”, Sputnik Türkiye, 3 Kasım 2017.

Gümrük noktalarının teke indirileceği ve gümrüklerde ortak bir tarifinin oluşturulacağına dair zaman içinde birçok açıklama yapılmasına rağmen hala ilave gümrük uygulamaları devam etmektedir.¹³ Gümrük noktalarına ilaveten bölgede iş yapan ihracatçı firmalar ürünlerini taşıyan birçok keyfi uygulamayla karşılaştıklarını ve ciddi anlamda psikolojik ve ekonomik zarar gördüklerini dile getirmektedirler. Kimi bölgelerde var olan güvenlik zafiyeti eli silahlı farklı grupların Türk tırlarından gayriresmi şekilde maddi taleplerde bulunmasının yolunu açabiliyor. Türkiye’nin resmi kanallarla yaptığı girişimlere rağmen hem IKBY içerisinde hem de Irak içerisinde ihracatçı firmalar sıkıntı yaşamaya devam ediyor. Bu durum kaçınılmaz olarak Türkiye’nin Irak’la olan ticaretine zarar veriyor.

Sonuç olarak Türkiye-Irak ticari ilişkileri birçok faktörden etkilenmeye devam etmektedir. Irak içinde yaşanan güvenlik sorunları ve siyasi krizler ticari ve ekonomik ilişkileri kolaylıkla etkilemektedir. Türkiye’nin yaşanan iniş çıkışlardan daha az etkilenmesi için alternatif güzergahlar belirlenmelidir. Ovaköy projesi bu manada oldukça faydalı olacaktır. Bu proje Türkiye’nin Irak’ın içine ulaşmasını kolaylaştıracaktır. Projenin hayata geçirilmesi için Türkiye’nin üzerine düşeni yapmasından sonra Irak Merkezi Hükümetinin de benzer adımları atması gerekir. Farklı bir ifadeyle Merkezi Hükümetle olan ilişkiler projenin başarılı olabilmesi için hayati öneme sahiptir. Bu yüzden 25 Ekim’de Irak Parlamentosunda bulunan farklı grupların uzlaşısı neticesinde bağımsız Adil Abdulmehdi liderliğinde kurulan Irak hükümetiyle Türkiye’nin ilişkilerini nasıl kuracağı Ovaköy sürecini şekillendirecektir.

Türkiye’nin Bağdat’a önerdiği sınır kapısı Ovaköy’den başlayarak Telafer-Musul üzerinden

13. “Irak Hükümetinden Çifte Gümrük Vergisi Uygulamasına Son”, Haberler.com, 22 Kasım 2018.

Bağdat'a oradan da Basra'ya uzanan bir hattı öngörmektedir. Böylelikle ikili ticarete IKBY bypass edilerek doğrudan bir bağlantı kurulabilecektir. IKBY, Türkiye-Irak ticaretini Habur üzerinden kontrol altında tutmaya çalışmaktadır. Habur Sınır Kapısı'nın yetersiz olduğuna dair iddiaların aksine birçok Kürt hükümet yetkilisi kapının iki ülke ticareti için yeterli olduğunu her fırsatta dile getirmektedir. Türkiye açısından bakıldığında ise ortada iki ülke ticaretinin tek bir kapıya mahkum olma durumunun yarattığı sıkıntılar vardır. Yıllık milyarlarca doları bulan ticaretin tek kapı üzerinden sürdürülmesi Türkiye açısından yetersizdir. Bu projenin gerçekleşmesi durumunda Türk Silahlı Kuvvetleri ve Irak ordu güçleri ortak hareket yeteneği kazanabilir. Beraber hareket edilmesi Dicle Nehri'nin batı yakasında Irak Merkezi Hükümetinin kontrolünü artırmasının yanında IKBY'yi baskılayarak Kürt yönetiminin bağımsız hareket etme kabiliyetini frenleyecektir. Doğal olarak Bağdat'ta birçok siyasi yetkilinin dillendirdiği üzere IKBY üstünde Irak Merkezi Hükümetinin kontrolü artacaktır. Son zamanlarda Mesud Barzani'nin Bağdat ziyaretiyle aradaki buzlar eritmeye çalışılsa da başkentte Barzani'ye karşı hala sert bir tutum gözlemlenmektedir.¹⁴

Ovaköy'ün açılması aynı zamanda başta Musul ve Telafer bölgesindeki Türkmenler olmak üzere Kerkük'te bulunan Türkmenlerin de bölgedeki ticari hareketlilikten faydalanmalarını sağlayacaktır. Türkiye'nin hat boyunca güvenliği sağlamak için atacağı adımlar uzun vadede Türkiye'nin nüfuzunu da artıracaktır. DEAŞ krizi sonrası yıkılan bölgelerin tekrar inşası gündeme geldiğinde Türkiye'nin bölgedeki Sünniler üzerindeki etkisi tekrar gündeme gelecektir. Bu durum ise beraberinde Şii yayımlıcağının önünü almada etkili olacaktır.

OVAKÖY PROJESİNİN TÜRKİYE-IRAK İLİŞKİLERİNE ETKİSİ

Ovaköy sınır kapısının açılması Türkiye-Irak ilişkilerini birçok açıdan etkileyecektir. Ekonomik açıdan bakıldığında son yıllarda gelişen ilişkiler daha da ilerleme olanağı yakalayacaktır. Türkiye açısından Irak en önemli ihracat ülkelerinden biriyken aynı şekilde Irak açısından Türkiye de –Çin, ABD ve Hindistan'la beraber– en önemli ticaret ülkelerinden biridir.¹⁵ Bu ticari potansiyele rağmen ürünlerin Irak'a ulaştırılması ve dağıtımında alternatifler oldukça azdır. Kara yolu ağırlıklı olan taşımacılıkta ülkedeki güvenlik şartları, ikili gümrük uygulaması ve taşımacılığın yapıldığı tırların boş dönmeleri gibi nedenlerle maliyetler oldukça artmaktadır. Bu yüzden Türkiye ve Irak'ı birbirine bağlayacak direkt bir hattın varlığı önemlidir. Son yıllarda sıkça dile getirilen Ovaköy sınır kapısı projesi bu manada çok önemli bir girişimdir. Türkiye, Ovaköy-Telafer-Musul üzerinden direkt bir hatla Bağdat'a bağlanma imkanı yakalayacaktır. Irak açısından da projenin benzer getirileri olacaktır; planlanan hat üzerinden Türkiye'yle doğrudan ilişki kurmanın yanında ülke içerisindeki ürünlerin maliyetleri de azalacaktır.

İki ülkenin ekonomik olarak faydalanacağı böylesine bir hattın açılabilmesi için bazı şartlar gerçekleşmelidir. Bilindiği üzere Ovaköy, Şırnak içerisinde Irak sınırına hakim bir bölgedir. Habur'a alternatif olabilecek bir konuma sahiptir. Lakin sınırın diğer tarafı olan Fişhabur bölgesi ise IKBY kontrolü altında bulunmaktadır. Projenin hayata geçmesi için öncelikli olarak Irak Merkezi Hükümetinin Fişhabur bölgesinin kontrolünü sağlaması gerekmektedir. İkinci olarak IKBY ve ABD'den

15. "Irak Ülke Bülteni", DEİK, (Ekim 2017), <https://www.deik.org.tr/uploads/irak-ulke-bulteni-ekim-2017.pdf>, (Erişim tarihi: 28 Kasım 2018).

14. "Barzani'den Bağdat'a Buzları Eritme Turu", *Hürriyet*, 24 Kasım 2018.

yükselebilecek muhalif seslere karşı iki ülkenin kararlı bir duruş sergilemesi lazımdır. Irak açısından IKBY'ye nispetle ABD baskısına direnmek zor olabilir çünkü Fişhabur bölgesi ABD'nin Suriye'deki terör örgütü PYD'ye mühimmat taşımada kullandığı güzergahlardan bir tanesi konumundadır.¹⁶ ABD'nin ilk bakışta Ovaköy meselesine olumlu yaklaşacağı beklentisine kapılmamak gerekir. Neticice itibarıyla Irak'ın kuzeyi birçok açıdan önem arz etmektedir. Ovaköy-Musul hattının açılması durumunda Türkiye ve Merkezi Hükümetin kontrolü sayesinde bölgedeki terör geçişkenliğinin azalmasının yolu açılacaktır.

Ovaköy'ün açılması başta Musul ve Telafer bölgesindeki Türkmenler olmak üzere Kerkük'teki Türkmenlerin de bölgedeki ticari hareketlilikten faydalanmalarını sağlayacaktır.

Irak'ın kuzeybatısında yer alan Telafer ve Musul DEAŞ saldırılarından en fazla etkilenen bölgelerdir. Özellikle ABD liderliğindeki koalisyon güçlerinin DEAŞ'a karşı yaptığı operasyonlarda Musul neredeyse bir harabeye dönmüştür. Ekonomik olarak bölge büyük zarara uğramıştır. Musul'da bulunan yerel yöneticilere göre şehrin yeniden inşası için yaklaşık 50 milyar dolara ihtiyaç vardır.¹⁷ Bu miktar Irak geneli için yaklaşık 88 milyar dolardır.¹⁸ Bölgeyi yeniden ticari bir güzergah haline getirebilmek için çeşitli yatırımların (altyapı, kara yolu ve konaklama gibi) ivedilikle hayata geçirilmesi gerekmektedir. İhti-

yaçların karşılanması bölgenin ekonomik olarak canlanmasına ve yeniden inşasına imkan sağlayacaktır. Bu bağlamda Türkiye, Musul'un tekrar inşası için önemli sorumluluklar alabilir. Ovaköy üzerinden Irak'a açılacak bir hat ise yeniden inşanın ilk adımı olarak değerlendirilebilir.

Ortaya çıkan ekonomik maliyetin yanında bölge demografisinin değişmesi de dikkate alınmalıdır. Musul bölgesi Irak'ın en büyük ikinci kenti olarak en önemli Sünni bölgelerden bir tanesidir. DEAŞ öncesinde nüfusunun 3 milyon 700 bin olduğu tahmin edilen Ninova'nın yüzde 65'i Sünni Araplardan oluşuyordu. Ninova'nın merkezi olan Musul bahsi geçen nüfusun yaklaşık 2 milyonuna ev sahipliği yapıyordu. Bu durum son dört yıllık süre içerisinde oldukça aşınmıştır. DEAŞ'ın gerçekleştirdiği terör eylemleri ve ardından bölgeye Haşdi Şabi'nin yerleşmesiyle birlikte demografik yapıda değişim ortaya çıkmıştır.¹⁹ DEAŞ'ın yayılmasıyla bölgeyi terk ederek Basra ve Necef'e yerleşen Şii Türkmenler kontrolün Haşdi Şabi gruplarının eline geçmesiyle geri dönmeye başlamıştır. Buna mukabil Sünni nüfusta bir azalma söz konusudur.²⁰ DEAŞ'la azalan Sünni nüfus ülke içine (IKBY) ve dışına (Türkiye) göç etmiş ve daha sonrasında çok az bir kısmı geri dönmüştür. Musul'un tarihi ve kültürel yapısı yanında demografik yapısı da düşünüldüğünde Türkiye'nin bölgedeki aktif varlığı nüfuz alanını genişletmesi açısından önemlidir. Türkiye'nin desteğiyle gerçekleştirilecek projelerle bölge ekonomik gelişmelerinin yanında sosyal anlamda da kalkınma imkanı yakalayacaktır.

Ovaköy gibi kapsamlı bir projenin kaçınılmaz olarak siyasi sonuçlar doğurmasını da beklemek gerekir. DEAŞ saldırıları sonucu birçok bölgede (bazı veriler göre Irak'ın yaklaşık yüzde

16. "Irak ile Ticarete Kritik Öneme Sahip Olacak Ovaköy Sınır Kapısı için Çalışmalar Başlıyor", *Akşam*, 17 Ağustos 2018.

17. "Musul Kaymakamı Ereci: Musul'un İmarı için 50 Milyar Dolara İhtiyaç Var", *Anadolu Ajansı*, 11 Aralık 2018.

18. "Irak'ın Yeniden İnşası 88 Milyar Dolara Mal Olacak", *BBC Türkçe*, 12 Şubat 2018.

19. İdris Okuducu, "Ninova'nın DEAŞ Öncesi Demografik Yapısı", *Timetürk*, 12 Ekim 2016.

20. "Irak'taki Demografik Yapı Sünniler Aleyhine Değişiyor", *Anadolu Ajansı*, 4 Ekim 2016.

GÖRSEL 1. MUSUL

Kaynak: Yunus Keleş, "Musullular Yıkılan Evlerini İnşa Ediyor", Anadolu Ajansı, 7 Ekim 2017.

40'ında) kontrolü kaybeden Irak Merkezi Hükümeti siyasi açıdan oldukça zor bir duruma düşmüştür.²¹ Eylül 2017'de IKBY'nin otorite boşluğundan yararlanıp –tartışmalı bölgelerin de dahil edildiği– bağımsızlık referandumu yapması benzer şekilde Merkezi Hükümeti hareket edemez duruma getirmiştir. Bu durum karşısında dönemin Başbakanı Haydar İbadi harekete geçerek gerekli adımları atmaya başlamıştır. Uluslararası koalisyonun desteğiyle DEAŞ'ın 9 Aralık 2017'de askeri açıdan yenilgiye uğratıldığı açıklanmış ve Kerkük ve diğer tartışmalı bölgelerin tamamına yakını Haşdi Şabi ve Irak ordu güçlerince Peşmergenin elinden geri alınmıştır. Bütün bu gelişmelere rağmen Merkezi Hükümetin bu iki olay sonrasında siyasal açıdan güçlendiğini söylemek oldukça zordur. 12 Mayıs 2018'deki seçimlerin öncesinde ve sonrasında yaşanan gelişmeler Irak'ta siyasi dengelerin oldukça hassas olduğunu göstermektedir. Özellikle İran ve ABD'nin etkisi

Bağdat'ta rahatlıkla hissedilebilmektedir. Birçok yetkili İran'ın müdahil olmadığı bir hükümetin yaşamasının zor olduğu görüşünü sıklıkla dile getirmektedir. Bir önceki Başbakan Haydar İbadi'nin 12 Mayıs seçimlerinin ardından İran'ın kendisinin ikinci kez başbakan olmasını engelle-

HARİTA 6. NİNOVA

21. "Deaş Irak'ta Büyük Toprak Kaybetti", Haberler.com, 12 Nisan 2017.

GÖRSEL 2. IRAK PARLAMENTOSU

Kaynak: Stringer, "Irak'ta Yeni Hükümetin İlan Edilmesi", Anadolu Ajansı, 9 Eylül 2014.

diğini söylemesi Tahran etkisini değerlendirmek açısından bir fikir vermektedir.²²

Seçimin ardından geçen beş aylık süre zarfında hükümet kurmak için gösterilen çabalar başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Adil Abdulmehdi liderliğindeki hükümet ancak Ekim 2018'de kurulabilmiştir. 22 bakandan oluşan hükümetin 14 bakanı ilk etapta parlamentodan güvenoyu alarak görevine başlayabilmiştir. Geriye kalan 8 bakanlıktan 6'sı 2018'in son günlerinde belirlenebilmiştir. Geçtiğimiz günlerde birkaç kez toplanan parlamento yaşanan anlaşmazlıklar sebebiyle İçişleri ve Savunma bakanlıkları için anlaşamamıştır. Bazı isimler üzerinde yoğun pazarlıklar devam etmektedir.²³ Başbakan Abdulmehdi, eski Ulusal Güvenlik Başkanı ve Haşdi Şabi gruplarının adayı Falih Feyyad ismini önerirken özellikle Mukteda Sadr liderliğindeki Sairun koalisyonu bu isme karşı çıkmaktadır.²⁴ Bağdat'taki siyasilerin birçoğu tartışmaların yoğun olarak devam etmesine rağmen geriye kalan bakanlıkların en kısa sürede tamamlanacağını belirtiyor.

12 Mayıs Irak parlamento seçimlerinin ardından oluşan ortamda hükümet kurmadaki zorluklar ve bakanları belirleme sürecinin uzamasının arkasında yatan sebeplerin başında Irak siyasetindeki birçok aktörün kendi pozisyonlarından taviz vermeme çabası yatmaktadır. Seçimden birinci parti olarak çıkan Sadr liderliğindeki Sairun koalisyonu hükümetin tarafsız isimlerden olması gerektiğini defalarca dile getirmiştir. Etnik yapının dışında bir hükümetin kurulması çağrısını yapmıştır.²⁵ Benzer şekilde Necef merkezli Ayetullah Ali Sistani daha önce başbakanlık yapmış kişilerin yeni hükümette olmaması gerektiğini dile getirmiştir.²⁶ Böyle bir ortamda başbakan olarak önerilen ismin hem Irak içi siyasi dengeler hem de bölgesel ve uluslararası dengeler açısından kabul edilebilir bir isim olması gereklidir. Bağdat'taki siyasilerin büyük bölümü Adil Abdulmehdi isminin üzerinde bir uzlaşma sağlayabilmiştir.²⁷ Gerek Bağdat'ta gerekse IKBY içerisinde birçok kesimin ortak kanaati Adil Abdulmehdi

22. "İbadi'den, 'İkinci Dönem Başbakanlığı İnan Engelledi' Açıklaması", Anadolu Ajansı, 12 Aralık 2018.

23. "Irak'ta Abdulmehdi Kabinesi Bugün de Tamamlanamadı", Anadolu Ajansı, 6 Kasım 2018.

24. "Irak'ta Kritik Bakanlıklarda Anlaşma Sağlanamadı", *Sabah*, 4 Aralık 2018.

25. "Sadr Irak'ta Etnik Yapıya Göre Hükümet Kurulmasına Karşı", Haberler.com, 1 Eylül 2018.

26. "Sistani, Yeni Irak Hükümetinde Eski İsimleri İstemiyor" İddiası", Sputnik Türkiye, 10 Eylül 2018.

27. "Irak'ta Hükümeti Kurma Görevi Şii Siyasetçi Adil Abdül Mehdi'ye Verildi", BBC Türkçe, 3 Ekim 2018.

ismi üzerinde bir uzlaşının oluşmasının yeni hükümetin güçlü olduğu anlamına gelmeyeceğidir. Aksine Abdulmehdi Hükümetinin kırılğan bir zemin üzerinde kurulduğu ve siyasi krizlerden kolaylıkla etkileneceği kanaati mevcuttur. Bu bağlamda Mukteda Sadr Irak Parlamentosunda en güçlü grup olarak hükümete ülke sorunlarının çözümü adına kısıtlı süre tanıyarak başbakan üzerindeki baskısını artırdığı görülmektedir.²⁸

Bütün bu siyasi krizlerin ardından Abdulmehdi liderliğinde kurulan hükümetin siyasi açıdan elini güçlendirmek için Türkiye önemli bir rol üstlenebilir. Ovaköy gibi Ankara ve Bağdat'ı birbirine yakınlaştıracak bir projenin hayata geçirilmesi Başbakan Abdulmehdi'yi güçlendirme potansiyeli barındırmaktadır. Abdulmehdi, hükümetini DEAŞ'ın askeri açıdan yenilgiye uğratıldığı bir dönemin yaklaşık bir yıl sonrasında kurmuştur. Fakat DEAŞ saldırılarıyla kontrolü kaybedilen bölgelere Haşdi Şabi'nin gelmesi bu bölgelerin tekrar Merkezi Hükümetin tasarrufu altına girdiği anlamına gelmemektedir. Bunun öncelikli sebebi hükümetin DEAŞ'la mücadelede yorgun düşmesi ve bölge güvenliğini Haşdi Şabi gibi içerisinde birçok farklı grubu barındıran bir yapılanmayla sağlama çabasıdır. Bu dönemde Merkezi Hükümet yaklaşık 100 milyar dolar harcamıştır.²⁹ Bu maliyetin yanında Haşdi Şabi'yi kontrol etmedeki zorluklar nedeniyle Merkezi Hükümet otoritesini tesis etmede zorlanmaktadır. Haşdi Şabi Telafer'de Şii Türkmenlerle iş tutarken Sincar bölgesinde ise PKK'lı gruplarla beraber hareket edebilmektedir.³⁰

Sınır kapısının açılması beraberinde Merkezi Hükümetin alan hakimiyetini sağlamasını gerektirecektir. Bu durumun iki muhtemel

sonucu olabilecektir: İlk olarak otorite boşluğu oluşan alanlara Merkezi Hükümet yeniden nüfuz edebilecektir. İkinci olarak Haşdi Şabi grupları kontrol altına alınabilir. Bu iki durum sağlandığında Merkezi Hükümetin yapması gereken Türkiye'nin de arzuladığı üzere Fişhabur-Telafer-Musul hattı üzerinde güvenliği sağlamaktır. Bu hattın güvenliğinin temini adına atılacak adımlar Abdulmehdi Hükümetini siyasi anlamda güçlendirirken bölgedeki hareket kapasitesini de artıracaktır. Türkiye, hükümetin tavrı karşısında gerekli gördüğü alanlarda destek sağlamaktan geri durmayacaktır. Projeyi gerçekleştirebilmek için planlamadan yatırımlara kadar gerekli olan bütün safhalarda destek olabilecektir. Sonuç olarak Ovaköy girişiminin başarılı olmasında Merkezi Hükümetin tavrının belirleyici olacağını görmek gerekir. Merkezi Hükümet iş yapma iradesi gösterdiği her durumda siyasi olarak güçlenme imkanı yakalayacaktır.

Habur Sınır Kapısı'na alternatif bir kapının söz konusu olması IKBY'nin üzerinde siyasi bir baskı oluşturması kaçınılmazdır. Erbil Yönetimi, iki ülke arasındaki ticari faaliyetlerin kontrolüyle gelen ekonomik ve siyasi gücü kaybetmek istememektedir. IKBY hükümet yetkilileri her fırsatta Ovaköy meselesinin kendileri için kırmızı çizgi olduğunu ifade etmektedirler. Bu bağlamda Ovaköy hamlesi, Merkezi Hükümetin IKBY karşısındaki pozisyonunu güçlendirmekle kalmayıp Habur'a alternatif oluşturarak bölgesel yönetim üzerindeki yaptırım gücünü artıracaktır. Bu durumdan Türkiye'nin faydalanma ihtimalini gözden kaçırmamak gerekir. Böylelikle Irak Merkezi Hükümeti, Türkiye karşısında siyaseten daha güçlü ve öngörülebilir bir muhatap haline gelecektir.

Irak Merkezi Hükümetinin güçlenmesi ülkenin kuzeyinde ortaya çıkan ve yayılan terör koridorunun önüne geçmek için de önemlidir. Bağdat, ülkenin kuzeybatısında (Sincar bölgesi) kontrolü ele alıp bölgenin güvenliğini temin ede-

28. "Irak'ta Sadr'dan Abdulmehdi'ye 'Süreli Destek'", Anadolu Ajansı, 3 Aralık 2018.

29. "Terör Örgütü DEAŞ'ın Irak'a Maliyeti: 100 Milyar Dolar", *Haber-türk*, 11 Kasım 2017.

30. Bağdat'ta ve Erbil'de yapılan saha araştırmasında ulaşılan bilgiler ışığında bölgede yaşayan siyasiler ve gazeteciler bu durumu defaatle teyit etmektedir.

bilirse terörle mücadelede önemli avantajlar elde edilebilir. Bilindiği üzere PKK, Ezidileri DEAŞ'a karşı koruma bahanesiyle bölgeye girmiştir. Bölgede birçok kamp kuran ve yayılan PKK uluslararası destek de bularak hem Irak hem de Türkiye açısından bir tehdit haline gelmiştir. Türkiye'nin uluslararası arenada yaptığı bütün çağrılara rağmen PKK bir yandan terör faaliyetlerini sürdürürken diğer yandan bölgede yaşayan birçok insanı silahlandırarak kendi varlığını tehdit eden unsurları dışlamaktadır.³¹ Barzani yönetimi de bu zamana kadar PKK'ya karşı mücadelede ne ciddi bir niyet ne de kapasite sergilemiştir. Hala "barışçıl yöntemlerle çözümlenmeli" gibi ifadelerle zaman kazanmanın peşindedir. Erbil'de önde gelen hükümet yetkilileri Türkiye'nin yanında olduklarını ve hassasiyetlerini paylaştıklarını söylemelerine rağmen şimdiye kadar ciddi bir adım atmadılar. PKK meselesinde ilerleme kaydetmek için öncelikli olarak Türkiye'nin kendileriyle diyalog kanallarını açık tutması gerektiğini belirtmekten geri durmuyorlar. IKBY'de faaliyet gösteren diğer partilerde de benzer pozisyonu görmek mümkün. Türkiye'nin çok önemli bir komşu olduğunu ve güvenlik hassasiyetlerini anladıklarını söylemelerine rağmen PKK'ya karşı net bir tavır sergilemekten de imtina ediyorlar.

Geçtiğimiz günlerde IKBY Süleymaniye kent merkezinde ve ilçelerinde PKK'ya bağlı olan Teverga Azadi'ye (Özgürlük Hareketi) ait ofislerin kapatılmasına yönelik bir girişimde bulunulmuştur. Verilen 24 saatlik sürenin ardından partinin ofisleri kapatılmıştır.³² Bu hamle PKK karşısında bir tavır olarak gösterilmeye çalışılsa da girişimin ciddi sonuçlar doğurmasını beklememek gerekir. Ofislerin kapatılması parti faaliyetlerini durdurmayacaktır. Kapatmaya gerekçe olarak partinin

IKBY İçişleri Bakanlığından gerekli izninin olmaması gösterilmiştir. Bunun karşısında Türkiye ise kapatma gerekçesinin terörle bağlantı olması gerektiğini ısrarla dile getirmektedir.³³ Açıkçası Erbil'den görünen manzara Barzani yönetiminin PKK'yla mücadele konusunda ne belirgin bir niyeti ne de gücünün olduğudur. Erbil'den sonra en önemli kent olan Süleymaniye'de PKK faaliyetlerine özgür bir şekilde devam ediyor. Bölgede çalışan gazeteciler örgütün şehir içerisinde haraç bile topladığını söylüyor. Bütün bunlar ışığında Barzani Türkiye'nin PKK'yla mücadelesinde başarılı bir partner gibi görünmüyor. Türkiye'nin kendine muhtaç olduğu gibi yanlış bir hisse de sahiptir. Bunun temel nedeni ise Türkiye'nin Irak'la olan ilişkisini şimdiye kadar Barzani üzerinden kurmak zorunda kalmış olmasıdır. Açılacak yeni bir kapı Ankara ve Bağdat'ı PKK'ya karşı üreteceği istikrar sayesinde daha güçlü ve etkin partnerler konumuna getirebilir. Türkiye, Irak Merkezi Hükümetinin güçlenmesinden fayda üretecektir. PKK'nın bu yayılmacılığı karşısında Merkezi Hükümetin atacağı adımlar Türkiye açısından hayati öneme sahiptir. Irak hükümeti gerekli tedbirleri alıp bölge güvenliğini sağlamalıdır. Bu manada Ovaköy projesi Türkiye ve Irak ilişkileri açısından önemli bir dönüm noktası olabilir. Projenin hayata geçmesiyle Türkiye ve Irak sadece ekonomik olarak değil siyasi olarak da yakınlaşacaktır.

SİNCAR BÖLGESİ VE PKK

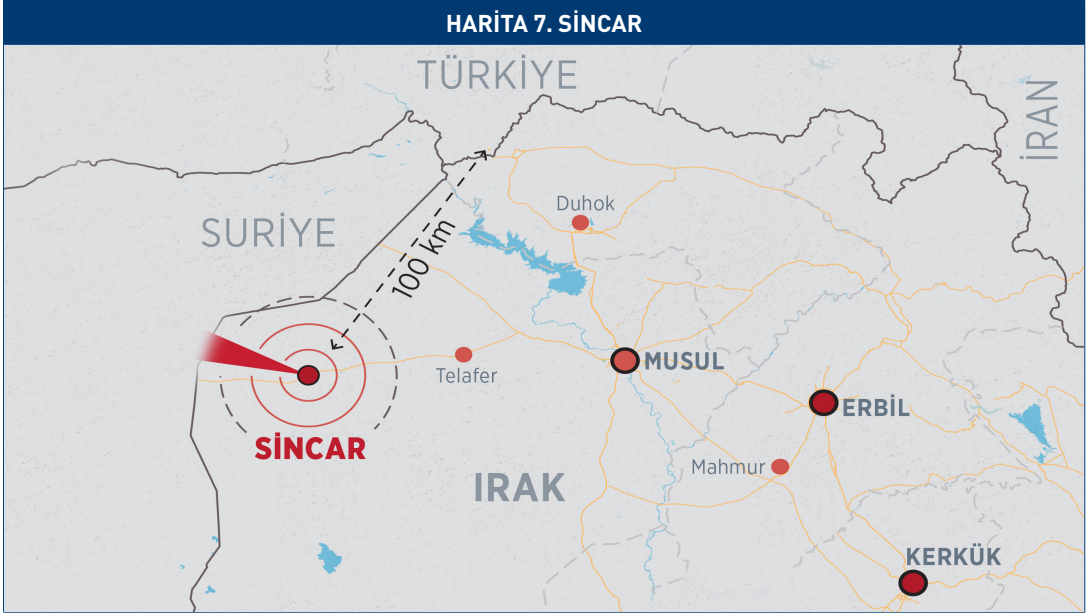
PKK'nın Sincar bölgesindeki³⁴ hareketliliği birkaç yıldır gözle görülür derecede artmış durumdadır. Bölgeden gelen haberler DEAŞ'ın askeri açıdan yenilgiye uğratılmasından sonra bile PKK'nın yayılmasına devam ettiği yönündedir.

31. "Terör Örgütü PKK, Sincar'da Ezidi Çocukları Silah Altına Alıyor!", *Habertürk*, 10 Aralık 2018.

32. Hikmet Durgun, "Süleymaniye Asayışı PKK'ya Yakın Olan Teverga Azadi'nin 7 Ofisini Kapatıldı", *Sputnik Türkiye*, 29 Kasım 2018.

33. "Teverga Azadi'nin Terörle İltisaklı Olduğunu da Açıklasınlar", *Anadolu Ajansı*, 12 Aralık 2018.

34. Sincar bölgesi etrafı dağlarla çevrili olup hem güvenlik hem de ticari açıdan avantajlı bir konuma sahiptir.

Kaynak: "Terör Örgütü PKK'nın Kandil'e Alternatifi: Sincar", Anadolu Ajansı, 25 Nisan 2017.

Bu durumun önünü açan iki önemli gelişmeden bahsetmek gerekir: İlk gelişme DEAŞ'ın Haziran 2014'te Irak'ın en büyük ikinci kenti olan Musul'un kontrolünü ciddi bir direnişle karşılaşmadan almasıdır. İkincisi Peşmerge güçlerinin de DEAŞ'a direnemeyip Sincar ilçesinden çekilmesidir. Bu iki gelişme sonrasında bölge hızlı bir şekilde DEAŞ'ın kontrolüne geçmiştir.

DEAŞ'ın terörist faaliyetleri karşısında Sincar halkı insani bir trajediyle karşı karşıya gelmiştir. Birçok insan hayatını kaybederken binlerce insan da bölgeden göç etmek zorunda kalmıştır.³⁵ PKK, DEAŞ'ın 3 Ağustos 2014'te Sincar'a saldırıları sürecinde Ezidi halkı koruma bahanesiyle Suriye ve Kandil'den gelerek bölgede konuşlanmaya başlamıştır. Hem Irak ordusunun hem de Peşmerge'nin geri çekilmesiyle oluşan boşluktan yararlanan PKK, hızlı bir şekilde bölgede yayılmıştır. PKK'nın ilk hamlelerinden biri Ezidi halkı silahlandırarak YBŞ gibi (Sincar Direniş Birlikleri) kendine yakın silahlı örgüt-

ler kurması olmuştur.³⁶ Devamında kamplar kurarak bölgedeki yerleşimini hızlandırmıştır.³⁷ Sonuç olarak Sincar bölgesi, Kandil'den sonra PKK için önemli üslerden biri haline geldi. Var olan uluslararası konjonktürden de yararlanan örgüt DEAŞ'la mücadele adına ABD'den askeri yardım almaya başlamıştır.³⁸ Bu durum terör örgütü PKK ve uzantılarının siyasi olarak bölgede güçlenmesinin yolunu açmıştır. Erbil'de görüşülen birçok İKBY'li yetkili bu durumu teyit etmektedir. PKK'nın bölgede kamplar kurarak hızlı bir şekilde yayıldığı ve silahlı unsurlarının yanında siyasi olarak kendine alan açmaya başladığı söylenmektedir. Geçtiğimiz aylarda Sincar'ın idari yetkililerinin bölgeye geri dönüşünün PKK'lı unsurlar tarafından engellenmesini de buna örnek olarak göstermektedirler.³⁹

36. "PKK'nın YPG'den Sonra Ezidiler Üzerinden YBŞ Atılımı", CNN Türk, 9 Mart 2017.

37. "Terör Örgütü PKK Sincar'da 3 Yeni Kamp Kurdu", Hürriyet, 27 Ekim 2018.

38. "Irak'taki Ezidi Demokrat Partisi Genel Sekreteri Şeşo: ABD, Sincar'da PKK'ya Destek Veriyor", Anadolu Ajansı, 21 Kasım 2018.

39. "PKK'dan Sincar'daki İdari Yetkililere Engelleme", Habertürk, 31 Ekim 2018.

35. Bölge nüfusunun yüzde 80'inden fazlasını Ezidiler oluştururken yüzde 13'ünü Müslüman Kürtler ve yüzde 5'ini de Araplar oluşturmaktadır.

Son zamanlarda Türkiye'nin baskısı sonucu PKK'nın bölgeden çekildiği söylentileri yayılmasına rağmen örgüt halen bölgedeki varlığını sürdürmeye devam ediyor.⁴⁰ Bağdat merkezli bir düşünce kuruluşundan bir araştırmacı bu durumu Irak'ın egemenliğinin bir ihlali ve bölge güvenliği açısından bir tehdit olarak görüyor. Benzer şekilde bölgeyi takip eden gazeteciler DEAŞ'ın askeri açıdan yenilgiye uğratılmasına rağmen PKK'nın yayılmasına devam ettiğini belirtiyorlar. Merkezi Hükümetin bu durum karşısında adım atması gerektiğini de ekliyorlar. PKK'nın bölgedeki varlığına dair yapılan açıklamalarda birçok kaynak örgütün Haşdi Şabi gruplarıyla beraber hareket ettiğini teyit eder durumdadır.⁴¹ Hatta PKK militanlarının Irak Merkezi Hükümetinden maaş aldığına dair bilgiler mevcudiyetini koruyor. Bağdat'ta birçok yetkili ve gazeteci PKK'nın Haşdi Şabi gruplarıyla olan ilişkisi hakkındaki iddiaları yanıtlarken Haşdi Şabi'nin farklı gruplardan oluştuğunu ve grupları kontrol etmek için Merkezi Hükümetin bir irade ortaya koyması gerektiğini vurguluyorlar. Bölgenin zor bir coğrafya olduğunu ve Türkiye, İran ve ABD'nin bölgede rekabet halinde olduklarını eklemekten geri durmuyorlar. Görüşülen kişiler İran'ın bölgeden Suriye'ye oradan da Lübnan'a uzanan bir Şii koridoru kurmaya çalıştığını söylüyorlar. Bu manada DEAŞ sonrası dönemde Haşdi Şabi'nin özellikle Sünni bölgeleri kontrolü sayesinde hızlı bir Şiileşme sürecinden

Türkiye'nin Irak'la kurmak istediği ekonomik ve siyasal ilişkilerin geleceği açısından Sincar'daki terör yapılanmasına karşı gerekli adımlar atılmalıdır.

bahsediyorlar.⁴² ABD'nin PYD'ye mühimmat taşımak için bölgeyi bir geçiş noktası olarak kullanması ve Türkiye'nin PKK hassasiyetinin de bölgenin kontrolünü oldukça zor hale getirdiğini belirtiyorlar.

Türkiye açısından Sincar meselesi önümüzdeki dönemler için en kritik konuların başında gelmektedir. PKK'nın bölgede yerleşmesi ve faaliyetlerini sürdürmesi hem Türkiye'nin hem de bölgenin güvenliğini tehdit etmektedir. Türkiye'nin Irak'la kurmak istediği ekonomik ve siyasal ilişkilerin geleceği açısından Sincar'daki terör yapılanmasına karşı gerekli adımlar atılmalıdır. IKBY'nin bu konu hakkında alacağı tavrı yakın zamanda yapılan açıklamaya bakarak tahmin etmek güç değildir. Bölgesel yönetim yetkililerinin açıklamalarına göre PKK'nın Sincar'daki varlığı kabul edilemez olarak değerlendiriliyor.⁴³ Aynı kişiler Sincar'daki hayatın normalleşmesi için sivil ve idarecilerin geri dönmelerinin gerektiğini belirtiyorlar. Bunun için Irak Merkezi Hükümetini göreve çağırıyorlar.

Haşdi Şabi gruplarının ve PKK unsurlarının bölgeden temizlenmesi için Irak Merkezi Hükümetinin hamleleri belirleyici olacaktır. Bu durumla ilgili Bağdat'tan yükselen sesler IKBY yetkililerinin söylemleriyle benzerlik göstermektedir. Türkiye bu koşullar altında Merkezi Hükümet nezdinde girişimlerini sürdürmelidir. Ovaköy sınır kapısı projesi Merkezi Hükümetle olan diyalogun sürdürülebilmesi açısından anahtar görevi görme potansiyeline sahiptir. Ekonomik olarak yaklaşan iki ülkenin siyasi olarak hamle yapabilme ihtimali artmaktadır. Ovaköy sınır kapısının açılması beraberinde Türkiye'nin güney sınırından Bağdat'a kadar uzanan güvenli bir koridorun oluşması ihtimali vardır. Türkiye

40. "Güvenlik Raporu: PKK Hala Sincar'da", *Hürriyet*, 1 Nisan 2018.

41. "Kuzey Irak'ta PKK-Şii İttifakı", *Sabah*, 28 Kasım 2016.

42. Açıkçası Ninova ve Enbar gibi Sünni yoğun bölgelerden bu yönde haberler mevcuttur.

43. "IKBY Hükümet Sözcüsü Dizayi: PKK'nın Sincar'daki Varlığı Kabul Edilemez", *Anadolu Ajansı*, 19 Kasım 2018.

ve Irak Merkezi Hükümeti ticari güzergahı inşa ederken bölge güvenliğini de tesis edebilecektir. Bu durum Türkiye'nin bölgede hareket kabiliyetini artıracığı gibi bölgede önemli bir nüfuz alanı elde etmesini de sağlayacaktır.

SONUÇ

Bu analizde Ovaköy sınır kapısı projesinin Türkiye-Irak ilişkilerinin yanında Türkiye'nin bölge güvenliğine olan etkisi değerlendirilmiştir. Değerlendirme neticesinde ulaşılan sonuçlardan bir tanesi iki ülkenin ekonomik ve ticari ilişkilerinin doğrudan kurulacak bir hatla genişleyeceğidir. Ovaköy'den başlayan, Telafer ve Musul üzerinden Bağdat ve Basra'ya uzanan yol sayesinde Türk firmaları doğrudan Irak'ın orta ve güney kesimlerine ulaşabilecektir. Habur üzerinden sürdürülen ticaretin sebep olduğu sıkıntılar bertaraf edilebilecektir. İkinci olarak Musul ve Telafer bölgesinin demografik yapısı düşünüldüğünde Musul'da bulunan konsoloslüğün tekrar açılması ve bölgede güvenli bir ticari alan oluşturulması halinde Türkiye'nin bölgedeki etkinliği artacaktır. Bölgede süregelen Şii yayılcılığı karşısında bir hamle şansı doğacaktır. Sınır kapısının açılmasının siyasi sonuçları da olacaktır. Irak Merkezi Hükümeti ikinci bir kapıyı IKBY üzerinde bir baskı unsuru olarak kullanabilme imkanına kavuşacaktır. Türkiye açısından Irak

ile ticaretinin genişlemesiyle beraber IKBY ile olan ilişkilerine yeni bir dinamik ekleme şansı yakalanacaktır. Böylelikle ülke ekonomisi ve güvenliği açısından Türkiye yeni bir koz sahibi olacaktır. Projenin hayata geçebilmesi için Bağdat'taki yönetim IKBY sınırları içerisinde bulunan bölgenin kontrolü ve güvenliğini sağlamak zorundadır. Bunu yaparken IKBY ile yaşayabileceği sıkıntıları bertaraf edebilmelidir. Bağdat yeni sınır kapısından Irak içine uzanan yolun güvenliği sağlarken siyasal açıdan güçlenme imkanı yakalayacaktır. Siyasal açıdan güçlenen Merkezi Hükümet hem ülke içi hem de bölgesel anlamda güvenilir bir muhatap olacaktır.

Ovaköy sınır kapısı tartışmaları yeni olmamakla beraber Türkiye yakın zamanda Irak Merkezi Hükümetiyle olan temaslarında bu konuyu tekrar gündeme getirmeye devam ediyor. Özellikle 25 Eylül 2017'de IKBY'nin gerçekleştirdiği sözde referandum sonrası sınır kapısının açılması meselesi hızlanmış durumdadır. Başta Dışişleri Bakanlığı olmak üzere diğer bakanlıkların da desteğiyle Irak Merkezi Hükümetiyle yapılan görüşmelerden olumlu geri dönüşler alınmıştır. Fakat bölgenin ticari bir güzergah haline gelebilmesi için karşılıklı yatırımlar bir an önce hayata geçirilmek zorundadır. Sınır kapısının altyapı imkanlarından belirlenen ticari güzergahın güvenliğine kadar birçok konu masada beklemeye devam ediyor.

OVAKÖY SINIR KAPISI KAPSAMINDA TÜRKİYE-IRAK İLİŞKİLERİ

FATİH MUSLU

SETA | ANALİZ

Bu analizde açılması gündemde olan Ovaköy sınır kapısının Türkiye-İrak ilişkilerine ve Türkiye'nin bölgesel güvenliğine olan etkisi değerlendirilmektedir. Ovaköy sınır kapısı projesi yeni olmamakla birlikte yakın zamanda tekrardan gündeme gelmiştir. Birçok yetkili sınır kapısı projesini dillendirerek en kısa zamanda çalışmalara başlanması gerektiğini belirtmektedir. Ovaköy projesinin gerçekleşmesi durumunda Ankara-Bağdat ilişkileri birçok açıdan etkilenecektir. Ekonomik açıdan Habur üzerinden sürdürülen ticaret genişleme imkanı yakalayacak ve iki ülke doğrudan bir hatla birbirine bağlanacaktır. Habur Sınır Kapısı'na alternatif oluşturulması hem taşıma maliyetlerini azaltırken hem de ikili ticarete Irak Merkezi Hükümetinin bölgedeki kontrolünün artmasının yolunu açacaktır. Projenin siyasal anlamda da yansımaları olacaktır. Bu süreç Türkiye'nin Irak Merkezi Hükümetiyle olan ilişkilerinin yanında Türkiye-İrak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) ilişkilerini de etkileyecektir. Benzer şekilde Bağdat-Erbil ilişkilerinin de bu durumdan etkilenmesini beklemek gerekir. Ovaköy'den Bağdat'a uzanan güvenli bir hattın oluşması bölgede Merkezi Hükümetin kontrolünü artırırken Türkiye'nin bölgede etkin olabilmesinin yolunu da açabilecektir. Bu durum Türkiye-İKBY ilişkilerinde yeni bir boyut olarak değerlendirilebilir. Irak içi siyaset dengeleri açısından bakıldığında Bağdat yönetimi Türkiye'yle kuracağı doğrudan ilişki sayesinde IKBY karşısındaki pozisyonunu güçlendirebilecektir. Son olarak Türkiye-İrak ilişkilerinin istikrar kazanması uzun vadede Sincar bölgesinde konuşlanan PKK'yla mücadelede yeni bir başlangıç noktası oluşturabilecektir.

www.setav.org

ANKARA • İSTANBUL • WASHINGTON D.C. • KAHİRE • BERLİN